

Aan het einde van thema 1 weet je

Je weet verschillende woordsoorten en kunt deze benoemen

Dit moet je weten

Dit zijn de afkortingen voor de woordsoorten:

werkwoord = ww

lidwoord = lw

bijvoeglijk naamwoord = bn

zelfstandig naamwoord = zn

voorzetsel = vz

De oom **werkt** in een arm land.

ww: werkt

lw: de, een

bn: arm

zn: oom, land

vz: in

Je weet hoe je de persoonsvorm moet gebruiken

Dit moet je weten

- De persoonsvorm is een vorm van het werkwoord.
- Aan de persoonsvorm kun je zien in welke tijd de zin staat en of het onderwerp enkelvoud of meervoud is.

Gisteren **luisterde** ik naar het verhaal van de meester.

Vandaag **besluiten** we om actie te voeren.

Je weet wat een werkwoordelijk gezegde is en hoe je die kunt vinden

Dit moet je weten

- Alle werkwoorden die in een zin horen, vormen samen het werkwoordelijk gezegde.
- Een van de werkwoorden is de persoonsvorm.
- Het werkwoordelijk gezegde zegt wat er in een zin is gedaan of wordt gedaan.

Ik **heb** gisteren een mooie film over kinderrechten **gezien**.

We **moeten** kinderen **beschermen** tegen discriminatie.

Je weet wat de directe en indirecte reden is en hoe je de leestekens hierbij moet gebruiken

Dit moet je weten

Bij de directe en de indirecte rede geef je allebei aan wat iemand heeft gezegd.

- Bij de directe rede herhaal je letterlijk wat iemand heeft gezegd. Je gebruikt een dubbele punt en aanhalingstekens. De letterlijke tekst begint met een hoofdletter.

Ze zei: 'Ik wil je nooit meer zien.'

- Bij de indirecte rede herhaal je niet letterlijk wat iemand heeft gezegd.

Ze zei dat ze me nooit meer wil zien.

Aan het einde van thema 2 weet je

Je weet wat 1^e, 2^e en 3^e persoon
enkelvoud en meervoud is

Dit moet je weten

	enkelvoud	meervoud
1 ^e persoon	ik	wij/we
2 ^e persoon	jij/je, u	jullie
3 ^e persoon	hij, zij, het het kind de boot een makreel	zij/ze de kinderen de boten de makrelen

Je weet dat een onderwerp uit
meer woorden kan bestaan

Dit moet je weten

Het **onderwerp** van een zin kan een
woord of een woordgroep zijn.

Een papiertje zit in een fles.
In de fles zit **een brief in indianentaal**.
In de brief staan **de laatste woorden**
van een indianenprinses.

Je weet dat uitdrukkingen
kunnen beginnen of eindigen
met een voorzetsel

Dit moet je weten

Er zijn uitdrukkingen die bestaan uit drie of vier woorden. Ze beginnen en/of eindigen met een voorzetsel. Zo'n uitdrukking heet een **voorzetseluitdrukking**.

- **Als gevolg van** een storing hadden we een tijd geen stroom. (a.g.v.)
- **In plaats van** lampen gebruikten we kaarsen. (i.p.v.)
- We staken de kaarsen aan **met behulp van** een aansteker. (m.b.v.)
- **Door middel van** persoonlijke verhalen maakten we het gezellig. (d.m.v.)
- **Ten behoeve van** de verstaanbaarheid zaten we dicht bij elkaar. (t.b.v.)

Je weet wat formeel en
informeel taalgebruik is

Dit moet je weten

Formele taal is taal zoals het hoort volgens de regels. Je gebruikt deze taal als je heel beleefd wilt zijn.

Wanneer zou het u schikken om een afspraak te maken?

Informeel taal is de taal die je dagelijks gebruikt. Je gebruikt deze taal als je met vrienden en bekenden praat.

Kom een keertje langs, man!

Aan het einde van thema 3 weet je

Je weet wat bezittelijke
voornaamwoorden zijn

Dit moet je weten

Een **bezittelijk voornaamwoord** geeft aan van wie iets is of bij wie iemand hoort.

	enkelvoud	meervoud
1 ^e persoon	mijn	ons
2 ^e persoon	je/jouw	jullie/uw
3 ^e persoon	zijn/haar	hun

Dit is mijn/ons huis. → 1^e persoon

Dat is je/jouw/jullie/uw hond. → 2^e persoon

Hugo is zijn/haar/hun vriend. → 3^e persoon

Je weet het verschil tussen een
hoofdzin en bijzin

Dit moet je weten

Een samengestelde zin bestaat uit twee of meer deelzinnen elk met een eigen persoonsvorm. Deelzinnen kunnen hoofdzin of bijzin zijn.

- In de hoofdzin is de persoonsvorm het eerste of tweede woord.
- In de bijzin staat de persoonsvorm achteraan of bijna achteraan.
- De bijzin zegt iets over de hoofdzin.

Joris vraagt of je morgen nog komt.

Joris vraagt. → hoofdzin
of je morgen nog komt. → bijzin

Je weet wat een lijdend
voorwerp is en hoe je die kunt
vinden

Dit moet je weten

- Het **lijdend voorwerp** is het wat-deel in de zin.
- Het lijdend voorwerp doet zelf niets, maar ondergaat wat het onderwerp en gezegde samen doen.
- Je vindt het lijdend voorwerp door te vragen: wat (of wie) + gezegde + **onderwerp**?

Jan speelt gitaar.

Wat + gezegde + **onderwerp**?

Wat speelt Jan? → gitaar

Je weet wat leenwoorden zijn

Dit moet je weten

- Een **leenwoord** is een woord dat we uit een andere taal hebben overgenomen.
- Je schrijft het vaak op een andere manier dan je het uitspreekt.

computer, feedback → uit het Engels
bagage, maillot → uit het Frans

Aan het einde van thema 4 weet je

Je weet hoe je het gezegde en lijdend voorwerp in een zin kunt vinden

Dit moet je weten

- Je vindt het **gezegde** door alle werkwoorden van de zin bij elkaar te zetten.
- Je vindt het **lijdend voorwerp** door te vragen: wat (of wie) + het **gezegde** + het **onderwerp**?
- Het lijdend voorwerp doet zelf niets, maar volgt wat het onderwerp en het gezegde samen doen.

Jacco heeft een vlinder gevangen.

Wat heeft Jacco gevangen? → een vlinder

Je weet wat bepalingen zijn

Dit moet je weten

Waar-delen en wanneer-delen zijn bepalingen.

- Een **waar-deel** is een bepaling van plaats.

Meester Bob geeft les.

Waar geeft meester Bob les? →

Meester Bob geeft les **op het schoolplein**.

- Een **wanneer-deel** is een bepaling van tijd.

Meester Bob geeft les.

Wanneer geeft meester Bob les? →

Meester Bob geeft les **na schooltijd**.

Je weet het verschil tussen zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden

Dit moet je weten

- Staat in een zin één werkwoord, dan is het een **zelfstandig werkwoord**. Dit werkwoord geeft de tijd en de activiteit in de zin aan.
Peter **sport** veel.
- Staan in een zin meer werkwoorden, dan is de **persoonsvorm** het **hulpwerkwoord**. Het andere werkwoord is dan het zelfstandige werkwoord.
Peter **heeft** vandaag veel **gesport**.
- Veel gebruikte hulpwerkwoorden zijn: **hebben, zijn en worden**.

Je weet wat beeldspraak is

Dit moet je weten

Bij **beeldspraak** gebruik je woorden die je niet letterlijk bedoelt. De woorden vormen samen een beeld of voorstelling.

Je leert twee vormen van beeldspraak:

- een vergelijking (met of zonder als)

Hij is zo gek als een deur.

Hij is een pannenkoek.

- iets zeggen over een ding alsof het leeft

De auto **kroop** langzaam voorbij.

Aan het einde van thema 5 weet je

Je weet wat het voltooid
deelwoord is van een
werkwoord

Dit moet je weten

- De voltooid tijd geeft aan dat iets gebeurd en voltooid (afgerond) is.
- De voltooid tijd maak je met een hulpwerkwoord (zijn, hebben) en het **voltooid deelwoord**.
- Een voltooid deelwoord is een vorm van het werkwoord. Je herkent het vaak aan ge-.

Ik heb vorige maand een ASR-machine **gekocht**.
Daarvoor heb ik al mijn geld **gebruikt**.

Je weet wat een bijwoord is

Dit moet je weten

Een **bijwoord** zegt iets over een woord dat geen zelfstandig naamwoord is.

Hij loopt **snel**. **snel** → loopt (ww)

Hij loopt **heel snel**. **heel** → **snel** (bw)

snel → loopt (ww)

Dat is een **zeer**

interessante ontdekking. **zeer** → interessante (bn)

Je weet dat sommige
voegwoorden een hoofdzin en
bijzin samenvoegen

Dit moet je weten

- Het **voegwoord** legt het verband uit tussen de hoofdzin en de bijzin.
- De voegwoorden **omdat**, **doordat**, **zodat** en **opdat** geven aan waarom iets gebeurt of gebeurd is of zal gaan gebeuren.

Ik spreek af, **omdat** ik hem aardig vind. → reden

Doordat de computer stuk was, is ons werkstuk niet af. → oorzaak

Het fietspad was glad, **zodat** alle fietsers moesten afstappen. → gevolg

Hij leert hard, **opdat** hij een voldoende haalt. → met als doel, om te bereiken dat

- Als je van een samengestelde zin twee zinnen maakt, houd je het voegwoord over.

Je weet wat een apostrof is en
wanneer je die gebruikt

Dit moet je weten

- De apostrof is een leesteken; een komma boven aan de schrijfgregel.
- Je komt de apostrof tegen:
 - 1 ter vervanging van enkele letters
zo een jongen → zo'n jongen
des middags → 's middags
Amsterdam → A'dam
 - 2 bij sommige bezitsvormen
de vader van Nina → Nina's vader
 - 3 bij meervouden
een baby → twee baby's
 - 4 bij letterwoorden en cijferwoorden
cd, PSV, A4 → cd'tje, PSV'er, A4'tje

Aan het einde van thema 6 weet je

Je weet dat een werkwoord drie hoofdvormen heeft

Dit moet je weten

De drie hoofdvormen van het werkwoord zijn:

- het hele werkwoord of de infinitief (inf.)
- de persoonsvorm (pv.)
- het voltooid deelwoord (volt. deelw.)

Ik heb (pv.) een paar Franse woorden geleerd (volt. deelw.).

Ik wil (pv.) later goed Frans spreken (inf.).

Je weet wat het meewerkend voorwerp is en hoe je die kunt vinden

Dit moet je weten

Het meewerkend voorwerp geeft antwoord op de vraag: aan wie + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?

Thomas gaf Lizzy een groene appel.

Wie gaf?

Thomas → onderwerp

Wat gaf Thomas?

een groene appel → lijdend voorwerp

Aan wie gaf Thomas een groene appel?

Lizzy → meewerkend voorwerp

Je weet wat persoonlijke voornaamwoorden zijn

Dit moet je weten

- De rode persoonlijke voornaamwoorden kunnen het onderwerp van de zin zijn. De andere niet: die zijn vaak lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp.

enkelvoud	meervoud
ik mij/me	wij/we ons
jij/je jou/je	jullie jullie
u	
hij hem	
zij/ze haar	zij/ze hen/hun/ze
het het	

- Een persoonlijk voornaamwoord kun je altijd vervangen door een zelfstandig naamwoord of een eigennaam.

Ze stuurt haar een e-mail. – Karen stuurt Ieke een e-mail.

Hilde wil de jongen zien. – Ze wil hem zien.

Je weet wat dubbelzinnig taalgebruik is

Dit moet je weten

Soms kan een woord of (een deel van) een zin op twee manieren worden begrepen.

Mijn oudste zus is gelukkig getrouwd.

- 1 Mijn zus is getrouwd en ze is gelukkig.
- 2 Ik ben blij dat mijn zus getrouwd is: gelukkig maar!

De man droogt de hond met de doek.

- 1 De man heeft een doek in zijn hand waarmee hij de hond droogt.
- 2 De man droogt een hond die een doek in zijn mond heeft.

Aan het einde van thema 7 weet je

Je weet wat aanwijzende voornaamwoorden zijn

Dit moet je weten

- Met een **aanwijzend voornaamwoord** geef je aan wie of wat je precies bedoelt, alsof je iets of iemand aanwijst.
- Het **aanwijzend voornaamwoord** kan ook voor een **zelfstandig naamwoord** staan, in plaats van het lidwoord.
- Bij een **het-woord** gebruik je 'dit' (dichtbij) of 'dat' (verder weg). Bij een **de-woord** gebruik je 'deze' (dichtbij) of 'die' (verder weg).

Dichtbij	Verder weg
deze jongen	die jongen
dit meisje	dat meisje
deze kinderen	die kinderen

Je weet dat bijvoeglijke naamwoorden ook zonder zelfstandig naamwoord in een zin kunnen staan

Dit moet je weten

- Een **bijvoeglijk naamwoord** staat meestal voor een **zelfstandig naamwoord**.
- Het **bijvoeglijk naamwoord** kan ook alleen in de zin staan. Het **zelfstandig naamwoord** staat er dan niet, maar je weet wel welk **zelfstandig naamwoord** bedoeld wordt.

Hier zijn gekleurde blaadjes, wil je de groene of de gele?

Je weet dat hier bedoeld wordt: wil je de groene blaadjes of de gele blaadjes?

Je weet dat samengestelde zinnen uit twee hoofdzinnen kunnen bestaan

Dit moet je weten

- De twee hoofdzinnen kunnen door een paar **voegwoorden** worden **samengevoegd**: **en**, **maar**, **want**, **of**. Welk **voegwoord** je kiest, hangt af van de betekenis tussen de twee hoofdzinnen.
- In een hoofdzin staan **onderwerp** en **persoonsvorm** naast elkaar.

Hij speelt viool **en** zij speelt toneel. → opsomming

Lisa houdt van dansen, **maar** Janne houdt daar helemaal niet van. → tegenstelling

Ik ga niet naar buiten, **want** ik heb geen jas bij me. → reden

Ga je mee fietsen **of** heb je geen zin? → keuze

Je weet wanneer je een puntkomma gebruikt

Dit moet je weten

- De **puntkomma** gebruik je tussen twee hoofdzinnen die bij elkaar horen.
- De **puntkomma** gebruik je als er geen **voegwoord** staat tussen de twee hoofdzinnen.
- De **puntkomma** sluit een mededeling in de ene zin af (zoals een punt) en geeft aan dat de mededeling in de volgende zin erbij hoort (zoals een komma).

Morgen is mijn broer jarig; alle vrienden zijn uitgenodigd.

Aan het einde van thema 8 weet je

Je weet wat gebiedende wijs is

Dit moet je weten

Een zin in de gebiedende wijs is een bevel, een wens of een advies:

- De zin begint met de **stam** van het werkwoord.
- In de zin staat geen **onderwerp**.
- Vaak is die zin korter dan de zin waarvan hij is afgeleid.
- De zin eindigt vaak met een uitroepeteken.

Gebiedende wijs

bevel: **Doe** de deur open!

wens: **Laat** ons winnen!

advies: **Doe** mee en win!

Vertelzin of vraagzin

Zou **je** de deur open willen doen?

Ik hoop dat ze ons laten winnen.

Je kunt meedoen en winnen.

Je weet wat voornaamwoorden zijn

Dit moet je weten

Persoonlijke voornaamwoorden geven aan wie erbij is betrokken.

Bezittelijke voornaamwoorden geven aan van wie iets is.

Aanwijzende voornaamwoorden wijzen iets aan.

ik	jij/je	u	hij	zij/ze	het	wij/we	jullie	zij/ze
mij/me	jou/je	u	hem	haar	het	ons	jullie	hen/hun
mijn	jouw/je	uw	zijn	haar		ons/ onze	jullie	hun
dit, dat, die, deze								

Je weet wat het onderwerp, lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp zijn in een zin

Dit moet je weten

- Het **onderwerp** vind je door te vragen: wie (of wat) + gezegde.
- Het **lijdend voorwerp** vind je door te vragen: wat (of wie) + gezegde + onderwerp.
- Het **meewerkend voorwerp** vind je door te vragen: aan wie + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp.

Julia stuurt haar vriendin een sms'je.

Wie stuurt?

Julia → onderwerp

Wat stuurt Julia?

een sms'je → lijdend voorwerp

Aan wie stuurt Julia (een sms'je)?

haar vriendin → meewerkend voorwerp

Je weet wat beeldspraak is

Dit moet je weten

Er zijn nog twee andere vormen van beeldspraak:

- Je kunt een woord dat een **deel** aangeeft ook gebruiken voor het **geheel**.

In de klas zaten wel twintig knappe **koppen**.

Het woord **koppen** geeft een deel van het lichaam aan. Maar hier wordt bedoeld: kinderen die slim zijn ('een knappe kop').

- Je kunt een woord dat **het geheel** van iets aangeeft ook gebruiken voor een **deel** ervan.

Nederland verloor in de finale van **Spanje**.

De woorden Nederland en Spanje geven een heel land aan (het geheel). Maar hier wordt bedoeld: het Nederlandse en Spaanse voetbalelftal (een deel).